דְּאִית לֵיהּ רַיְווֹחָא – שיש לו רווח בקריאה גם מן הפרשה שלאחריה, שהכל מענינו של יום, אך כאן בקריאת פרשיות המעמדות לא ניתן לקרוא בפרשיות אחרות מלבד 'בראשית' ו'יהי רקיע' ביום הראשון, ולכן צריך לדלג או לפסוק.

שנינו במשנה: פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּשַׁנַּיִם, בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה נכנסין וקוֹרִין עַל פִּיהֶן כו' בקורין את שמע.

הגמרא מסתפקת בפירוש דברי המשנה: אֵיבָּעֵיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, חֵיבֵי קָאָמַר – מה כוונת התנא לומר, בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף קוֹרִין אוֹתָהּ [את קריאת המעמדות] בַּסֵּפֶר, וּבְמִנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ בעל פֶּה בְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע, ו'קורין על פיהן' נאמר רק על מנחה. אוֹ דִלְמָא חֵיבֵי קָתָנֵי – שמא כך שנה התנא במשנה, בְּשַׁחֲרִית קוֹרִין אוֹתָהּ בַּסֵּפֶר, וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ בעל פֶּה בְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע, שאף במוסף קוראים בעל פה.

פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע – בא ושמע לפשוט הספק מברייתא, דְּתַנְיָא בענין קריאה זו, בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף נכנסין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרִין בְּרָךְ שֶׁקּוֹרִין כָּל הַשָּׁנָה בספר תורה, וּבְמִנְחָה יָחִיד קוֹרֵא אוֹתָהּ עַל פֶּה בבית הכנסת, ומוציא את הרבים ידי חובתם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְכִי יָחִיד יָכוֹל לִקְרוֹת דִּבְרֵי תּוֹרָה עַל פֶּה בְּצִבּוּר, הלא דברים שבכתב אסור לאמרם בעל פה (גיטין ס:), אֶלָּא כּוּלָּן נִכְנָסִין לבית הכנסת וְקוֹרִין אוֹתָהּ כל אחד לעצמו בַּעַל פֶּה בְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע, ובאופן זה אין איסור לומר בעל פה דברים שבכתב. ומבואר שבמוסף היו קוראים בספר, ורק במנחה בעל פה.

שנינו במשנה: כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל אֵין בּוֹ מַעֲמָד כו', קרבן עצים אין בנעילה.

מבררת הגמרא: מַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה – מה ההבדל בין מנחה לנעילה, שקרבן עצים דוחה רק את המעמד בנעילה ולא במנחה. משיבה הגמרא: הַלֵּלוּ – מנחה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, ולכן אין מעמדה נדחה מפני קרבן עצים, וְהַלֵּלוּ – נעילה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, ולכן נדחה מעמדה.

שנינו במשנה: זְמַן עֲצֵי כֹּהֲנִים וְהָעָם כו'.

ברייתא המבארת ענין זמנים מיוחדים אלו: תָּנוּ רַבָּנָן, לָמָּה הוּצְרְכוּ לוֹמַר זְמַן עֲצֵי כֹּהֲנִים וְהָעָם – זמנים שבהם משפחות מסוימות מביאות קרבן עצים, שכן אָמְרוּ חכמים, בְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה לארץ ישראל לאחר הגלות הראשונה בבנין בית שני, לֹא מָצְאוּ עֵצִים למערכה בַּלִּשְׁכָּה של העצים במקדש, וְעָמְדוּ משפחות אֵלּוּ המוזכרות במשנה וְהִתְנַדְּבוּ מִשֶּׁלָּהֶם. וְכָךְ הִתְנוּ [התקינו] נְבִיאִים שֶׁבְּיָנֵיהֶן, שֶׁבשכר זה אֲפִילּוּ אם הַלִּשְׁכָּה מְלֵאָה עֵצִים, שבכל השנה אין מקבלים עצים אחרים באופן זה, בזמנים אלו יִהְיוּ משפחות אֵלּוּ מִתְנַדְּבִין מִשֶּׁלָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה י יז) 'וְהַגּוֹרָלוֹת הִפַּלְנוּ עַל קָרְבַּן הָעֵצִים הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְהָעָם לְהָבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ לְבֵית אֲבוֹתֵינוּ לְעִתִּים מְזוּמָנִים שָׁנָה בְשָׁנָה לִבְעֹר עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֵינוּ כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה'.

שנינו במשנה: וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי שֶׁכֹּהֲנוּתוֹ וּלְוִיָּתוֹ וְבָנָיו עליו ובני גונבי עליו ובני קוצעי קציעות.

מפרשת הברייתא: תָּנוּ רַבָּנָן, מַה הָיוּ בְּנֵי גוֹנְבֵי עֲלֵי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת, כלומר מדוע נקרא שמם כך. אָמְרוּ, פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵירָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, וְשֶׁלֹּא יָבִיאוּ בְּכוּרִים לִירוּשָׁלַיִם, וְהוֹשִׁיבוּ פְּרוֹזְדָאוֹת – שומרים עַל הַדְּרָכִים, שישמרו שלא יעלו לירושלים עצים וביכורים, כְּדֵרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מָה עָשׂוּ יִרְאֵי חֵטְא שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, הֵבִיאוּ גְּזִירֵיהֶן – גזרי העצים שלהם, וַעֲשׂוּ מהם סוּלָּמוֹת, וְהֵנִיחוּ אותם עַל כְּתֵפֵיהֶם וְהָלְכוּ לָהֶם לירושלים. וּבְיָנַיִם שֶׁהִגִּיעוּ אֲצָלָן – אצל השומרים, אָמְרוּ לָהֶם לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין, אָמְרוּ לָהֶם לְהָבִיא גּוּלּוֹת מִשּׁוֹכָךְ שֶׁלְּפָנֵינוּ, ונעשה זאת בְּסוּלָּמוֹת שֶׁעַל כְּתֵפֵינוּ. וּבְיָנַיִם שֶׁעָבְרוּ מֵהֶן פֵּירְקוּם וְהֵבִיאוּם וְהֶעֱלוּם לִירוּשָׁלַיִם למערכה. וַעֲלֵיהֶם וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם הוּא אוֹמֵר (משלי י ז) 'זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה' שמסרו עצמם על המצוות, וְעַל יָרָבְעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו שעשו להיפך נֶאֱמַר (שם) 'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב'.

שנינו במשנה: בְּעֶשְׂרִים בּוֹ בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוֹדָה.

ברייתא המבארת מי היתה משפחה זו: תָּנָא, בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה שנאמר קודם לכן במשנה שהביאו עצים בעשרים בתמוז, ונקראים 'בני פחת מואב' משום שדוד נקרא כן על שם שבא מרות המואבית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בני פחת מואב בן יהודה הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, שאף הוא בא מרות המואבית, שאמו צרויה היתה אחותו של דוד.

שנינו במשנה: בְּעֶשְׂרִים בָּאֱלוּל בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוֹדָה וכו'.

ברייתא המבארת מי היתה משפחה זו: תָּנוּ רַבָּנָן, בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן משפחת בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה שהביאו עצים בעשרים בתמוז, והיה שמם 'בני עדין' משום שדוד נקרא 'עֲדִינוֹ הָעֶצְנִי' (שמואל ב' כג ח), דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, ש'עדינו העצני' הוא יואב.

שנינו במשנה: בְּאֶחָד בְּטֵבֵת שָׁבוּ בְּנֵי פַרְעוֹשׁ שְׁנִיָּה כו'.

מקשה הגמרא: מַנִּי מַתְנִיתִין – בשיטת איזה תנא נשנתה המשנה, לֹא רַבִּי מֵאִיר וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי, שהרי אִי כְּרַבִּי מֵאִיר שבני פחת מואב בן יהודה שהביאו בעשרים באב הם בני דוד בן יהודה שהביאו כבר בעשרים בתמוז, וכדלעיל, לֵיתָנֵי – ישנה התנא גם בהם בעשרים באב 'שָׁבוּ בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה' כבבני פרעוש, וְאִי רַבִּי יְהוּדָה שבני עדין בן יהודה הם בני דוד בן יהודה כדלעיל, לֵיתָנֵי גם בהם בעשרים באלול שָׁבוּ בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה, וְאִי רַבִּי יוֹסֵי ששתי המשפחות הן בני יואב בן צרויה כדלעיל, לֵיתָנֵי בהם בעשרים באלול שָׁבוּ בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה שְׁנִיָּה. ומכך שלא הוזכרה לשון זו במשנה אלא לגבי בני פרעוש, מבואר שאינה סוברת כאחד מתנאים אלו.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם המשנה כְּרַבִּי יוֹסֵי, וּתְרֵי תַּנָּאֵי אִלֵּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי – ונחלקו בזה שני תנאים בשיטת רבי יוסי, שהתנא שאמר בשמו שבני עדין בן יהודה הם בני יואב, סבר שבני פחת מואב אינם בני יואב אלא משפחה אחרת, והתנא שאמר שבני פחת מואב הם בני יואב, סבר שבני עדין אינם בני יואב אלא משפחה אחרת, ולדעת שניהם אכן בני יואב לא שבו להביא, ולא עשו כן אלא בני פרעוש כמבואר במשנה.

שנינו במשנה: בְּאֶחָד בְּטֵבֵת לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד כו'.

אָמַר לֵיהּ מַר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי,

מַאי שְׁנָא – במה שונה הַלֵּל דְּביום אמירתו דָּחֵי דִּידֵיהּ – דוחה את מעמדו דהיינו של שחרית, וּמַאי שְׁנָא מוּסָף דְּביום הקרבתו לֹא דָּחֵי דִּידֵיהּ – אינו דוחה מעמד עצמו, שרק במנחה אין מעמד, ומשמע שבמוסף יש מעמד.

רב אשי תמה על השאלה: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי, וכי המעמד במוסף אינו נדחה מפני המוסף עצמו, הַשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ דָּחֵי – אם דוחה את המעמד שאינו שלו אלא של מנחה, את המעמד דִּידֵיהּ [שלו] לֹא כָּל שֶׁכֵּן שדוחה, ופשוט הוא ולכן אינו מבואר במשנה.

מר קשישא מבאר את קושייתו: אָמַר לֵיהּ מר קשישא, ודאי לא נסתפקתי בכך שמוסף דוחה מעמד עצמו, אך הָכִי קָאַמִינָא לָךְ – כך נתכוונתי להקשות, לֹא לִידְחֵי מוסף אֶלָּא את המעמד דִּידֵיהּ, ומדוע דוחה גם את המעמד במנחה.

רב אשי מביא תנא הסובר שאכן אף מוסף אינו דוחה אלא את מעמדו: אָמַר לֵיהּ רב אשי למר קשישא, אכן אִיכָּא רַבִּי יוֹסֵי דְּקָאֵי כָּוָותָךְ – יש את רבי יוסי הנוקט כדעתך שמוסף דוחה רק את מעמד עצמו ולא את של מנחה, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף יֵשׁ בּוֹ מַעֲמָד, וחלק על תנא קמא שאמר שיום שיש בו מוסף אין בו מעמד, ויש לברר בדברי רבי יוסי מַעֲמָד דְּמַאי – איזה מעמד אינו דוחה, אִילֵימָא – אם נאמר שאינו דוחה את הַמַּעֲמָד דְּשַׁחֲרִית, הָא תַּנָּא קַמָּא נַמִּי הָכִי קָאָמַר – הרי גם תנא קמא אמר כך, שאינו דוחה את המעמד בשחרית אלא רק את המעמדות של מוסף מנחה ונעילה, ובמה חלק עליו רבי יוסי, אֶלָּא נפרש שאינו דוחה אף את הַמַּעֲמָד דְּמוּסָף עצמו, וכי אפשר לומר דִּדְחֵי נַמִּי לֹא דָּחֵי – שאף את המעמד שלו אינו דוחה, הרי לא יתכן לומר כן, אֶלָּא נאמר שאינו דוחה את המעמד דְּמַנְחָה, גם כך לא ניתן לומר, שהרי קָרְבָּן עֲצִים דָּחֵי – דוחה אותו, ומדברי רבי יוסי משמע שאינו נדחה בכל יום שיש בו מוסף אף אם יש בו קרבן עצים, ואם כן ודאי אין כוונתו על המעמד במנחה, אֶלָּא לְאוּ כוונתו שמוסף אינו דוחה את המעמד דְּנְעִילָה, וְשָׁמַע מִינָּהּ – מוכח מזה שסבר כדבריך שקרבן מוסף דִּידֵיהּ דָּחֵי – דוחה דווקא את המעמד שלו, אך מעמד דִּלְאו דִּידֵיהּ כגון מנחה ונעילה, לֹא דָּחֵי.

ומסיק רב אשי: אכן שָׁמַע מִינָּהּ – מוכח שיש שיטה כזו.

שנינו במשנה שבאחד בטבת לא היו מעמדות. מקשה הגמרא: וְלִיתְנֵי נַמִּי – תשנה המשנה גם שבְּאֶחָד בְּנִיסָן לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד מְפָנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל של ראש חודש הדוחה מעמד של שחרית, וְקָרְבָּן מוּסָף הדוחה את של מוסף ומנחה, וְקָרְבָּן עֲצִים הדוחה את מעמדה של תפילת נעילה. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, זֹאת אוֹמֶרֶת – מכך שלא הזכירה המשנה שבאחד בניסן לא היו מעמדות, מוכח דַּהֲלֵילָא דְּבְרֵישׁ יַרְחָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא – שאמירת הלל בראש חודש אינה מן התורה אלא רק מנהג, ולכן אינה דוחה את המעמד של שחרית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה אף יָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל, וְאֵלּוּ הֵן, שְׁמוֹנַת יְמֵי הַחַג [סוכות], וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב (רִאשׁוֹן) שֶׁל עֲצֶרֶת. וּבַגּוֹלָה – בחוץ לארץ שעושים שני ימים טובים, יחיד גומר את ההלל בעֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם בשנה, וְאֵלּוּ הֵן, תְּשַׁעַת יְמֵי הַחַג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת. ומשמע שבימים אחרים אין חובה לומר הלל, ואמירת הלל בראש חודש וששת הימים האחרונים של פסח היא רק מנהג.

מעשה בענין זה: רַב אִיקְלַע [נזדמן] לְבָבֶל, וַחֲזִינְהוּ דְּקָא קָרוּ הַלֵּילָא בְּרֵישׁ יַרְחָא – ראה את בני בבל שקוראים את ההלל בראש חודש, סָבַר לְאַפּוּקֵינְהוּ – חשב להפסיקם מקריאת ההלל, שהרי אינם חייבים בכך, והם כמוסיפים יום טוב מעצמם, וְכֵיוָן דְּקָא מַדְלְגֵי דַּלּוּגֵי – וכשראה שמדלגים על פסוקים בתוך ההלל ואינם קוראים את כולו, אָמַר, שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מזה שאינם קוראים את ההלל משום חובה אלא שמִּנְהָג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם לקראו, שאם משום חובה לא היו מדלגים, ולא הפסיקם.

ברייתא בענין הלל בראש חודש: תָּנָא, יָחִיד שאינו מתפלל עם הציבור לֹא יַתְחִיל לומר הלל בראש חודש, וְאִם הִתְחִיל, גּוֹמֵר [בדילוג, כדרך אמירתו בראש חודש].

שנינו במשנה: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵירְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז כו'.

הגמרא מבררת מקור כל אחד מדברים אלו. מבררת הגמרא: נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, מְנָלָן – מהיכן למדים שהיה בשבעה עשר בתמוז. מביאה הגמרא ברייתא למקור הדבר: דְּתַנְיָא, בְּשִׁשָּׁה לְחֹדֶשׁ [סיון] נִיתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּשִׁבְעָה בּוֹ. לפי זה מבארת הגמרא את המשך המאורעות: מַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ סבר, שבְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ, וּבְשִׁבְעָה עָלָה מֹשֶׁה להר סיני לקבל את הלוחות. וּמַאן דְּאָמַר בְּשִׁבְעָה ניתנו, סבר שבְּשִׁבְעָה נִיתְּנוּ וּבְשִׁבְעָה גם עָלָה מֹשֶׁה להר סיני לקבלם. ושהה שם ארבעים יום, דִּכְתִיב (שמות כד טז) וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן', וּכְתִיב בהמשך הענין (שם כד יח) 'וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה'. ולפי חשבון הימים עולה שארבעים היום והלילה הסתיימו בשבעה עשר בתמוז, שהרי לדברי הכל עלה משה בשבעה בסיון, ולאחר שעברו עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה ימים דְּסִיוָן [שהוא חודש מלא בן שלשים יום] וְשִׁיתְסַר – ששה עשר ימים דְּתַמּוּז, מָלוּ לְהוּ [ונשלמו] אַרְבָּעִין יום ולילה שהיה משה בהר. ולפי זה בְּשִׁיבְסַר בְּתַמּוּז נָחית וְאָתָא – בשבעה עשר בתמוז ירד משה מן ההר, ובא למחנה וראה את מעשה העגל, וְתַבְרִינְהוּ לַלּוּחוֹת – ומיד שבר את הלוחות, (וכתיב) [דִּכְתִיב] (שם לב יט) 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל וגו' וַיְשַׁלַּךְ מִיָּדָיו אֶת הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר'.

הדבר השני שהיה בשבעה עשר בתמוז, הוא בָּטֵל הַתָּמִיד. מבארת הגמרא: המקור לכך הוא גְּמָרָא – לימוד שקיבלנו מאבותינו.

הדבר השלישי הוא, הוּבְקְעָה הָעִיר. מקשה הגמרא: וכי הבקעת חומות ירושלים בְּשִׁבְעָה עָשָׂר הָוָה, וְהָכְתִיב (ירמיה נב ו) 'בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם נב ז) 'וַתִּבָּקַע הָעִיר וגו'', ומבואר שהובקעה בתשעה לחודש ולא בשבעה עשר. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בפסוק שנאמר שהיה זאת בתשעה לחודש, מדובר בְּרִאשׁוֹנָה – בחורבן בית ראשון, וְכָאן – במשנה מדובר בַּשְּׁנִיָּה – בחורבן בית שני, דְּתַנְיָא בברייתא, בָּרִאשׁוֹנָה הוּבְקְעָה הָעִיר בְּתִשְׁעָה בְּתַמּוּז וּבַשְּׁנִיָּה בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ.

הדבר הרביעי הוא, שָׂרַף אֲפוֹסְטֳמוֹס אֶת הַתּוֹרָה. מבארת הגמרא: המקור לכך הוא אף הוא גְּמָרָא.

הדבר החמישי הוא, הֶעֱמִיד צֶלֶם בְּהֵיכָל. מבררת הגמרא: מְנָלָן שהיה זאת בשבעה עשר בתמוז. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (דניאל יב יא) 'וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם', כלומר שבעת שהוסר התמיד ניתן בהיכל שקוץ שומם שהוא הצלם, ולמדנו לעיל שביטול התמיד היה בשבעה עשר בתמוז.

מקשה הגמרא: וְחַד הָוָה – וכי רק צלם אחד הועמד בהיכל כלשון הפסוק 'שִׁקּוּץ שֹׁמֵם', וְהָכְתִיב (שם ט כז) 'וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם', ומלשון 'שִׁקּוּצִים' משמע שהיו שם שני צלמים. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, אכן תְּרֵי הָווּ – שני צלמים העמיד מנשה בהיכל, וְנָפַל חַד עַל חֲבֵרֵיהּ וְתָבְרֵיהּ לֵיהּ לִידֵיהּ – ונפל אחד על חבירו ושבר את ידו, והפסוק הראשון דיבר על הצלם השלם ולא על זה שנשברה ידו, ולכן אמר שהיה אחד, וְאִשְׁתַּכַּח דַּהֲוָה כְּתִיב – ונמצא כתוב על הצלם השלם,